

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12. „Gamal engkultúr“

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Vågan.

Emne: Gamal engkultúr.

Bygdelag:

Oppskr. av: Thomas Balstad

Gard:

(adresse): Svolvær.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1) Eng, almindelig nytta om slåtteland på innommark. Utslätter var slåtteland i skog og fjell - i Lofoten utelukkende i fjell-liene som steg heller bratt opp frå strandplatane mange stader.

Ekere, er brukt om atlegg åkerland. Første året etter atlegg var det mest uegras: arve, krypsoblei og anna. Då kaller ein både slåttlandet og furet ein høstar for ekke. Seinare når det vert jammare grasbotn kalla ein det eng.

Sjukk-eng der det veks mykje gras avdi jorda er god eller vert rens godt gjødsla p.g.a tilsig frå gjødselkångar, fisk- eller gåarohjeller.

Småeng og småhøy er nemninga om skinnemare jord og avlinga der.

2) Mykje av slåttlandet i Vågan er om vikerne og varen nytta til plass for fiskerhjeller eller til å tørka fiskeryggar og skoltar på. Gjørrøen rakar ein saman når han er tør først i juni. Men fisken skulde tørka på hjell til 12 juni - fastrett ved lov-. Når fisken var sett inn ved midten av juni, var det ei heil omme med å reinska slåttlandet, „reinska marka“, som dei seier her. Låv og kvist er det lite av, men Saktens meir av fiskebein, spon og mark frå

hjulbruket, og dertil småstein som telur har sprengt ut av jorda om vinturen. Slåttilandet vart raka med rive; og alt avfall vart kasta i groper og kløfter. På den måten auka slåttilandet gjennom tidene.

Rydning av jord i vanlig meining var det lite av i gamal tid. Større steinar vart liggjande i enga enda om han godt kunne ha vore tatt bort.

I slåttilidene vart det sume år kurrande å reinska for småstein og grus som vatr og skred hadde lagt etter seg om våren.

3). Mosevaksen eng.

Når moselagt vart for gjukt, gjødsla dei sterkt med tang, fiskeslag og rygger. Mosen rotta dei og det vart god grasbotn etterpå. Heimala eller kjøpt grasfrø var ukjent. Men dei bopa saman mask og få på lave og fergang og sådde det ut for å få tettare grasbotn.

4) Myr og vassjukt jord.

Folk gjorde lite med å grofta vatnet ut av vassjuk jord i gamal tid. Vatning var ikkje kurrande, da melbåren var og er rikelig i Lofoten. Og enda om graset kunne brenna av på turre knauser, var det ukjent at ein vatna eng eller åker.

5) Vintergjødsla vart for det aller mest brukte på åpen åker, potetåker eller byggåker. Eng vart mest gjødsla med fiskeavfall, tare og tang som lå i gjukke lag i flomålet i mest kvar einaste vik der folk bødde. Utsløttene i tidene vart aldri gjødsla.

6) Ukjent.

7) Folk tok lite omsyn til kurring når dei bygde huser på garden. Langt meir tok dei omsyn til vind for harveret og utsyn over sjø og båtstød.

Ark. kypner

8) Vintergjødsla køyde eller trilla dei ut på åker og eng om våren. Sprekripe var kjend og brukt endå for 70 år sidan ved sida av reka. Seinare kom reidekop av jarn og stål. Så eng somildra dei gjødsla med rive eller risdrag: knüdreke björkebiske festa til ei tverrelis med skjeter. Sang og tare køyde dei på eng og hidleg på høstun og raka han av på våren. Fiskeavfall vart spreid siet på vinterun eller hidleg om våren.

9) Hludypa beita både vår og høst på eng som utslätter. Folk var fullt merkeame på at det skodde eng, men det galt å spare på forit. Om våren beita storfe og hest til bort i mot St. Hans. Men slattomma tok til først etter Olsok mot no ein heil månad hidlegare

10) Med skiffebruket som vart vanleg kring 1910-15, vart det mykje slit med engbeite om våren. Til vanlig var her ikkje utslätt; og difor har engbeite om høstun halde seg til denne dag. Men sådd eng-künsteng - som det no er mykje av vert hege mot beite både høst og vår.

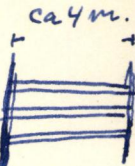
11) Når ein reinska marka midt i juni slo ein gjødsla utover med reidekop: rive, grev eller fork (krom björkelürk). Ordet fork er muligens lokalt for Steigen. Eg veit ikkje om det er kjend i Vågan eller i Lofoten i det heile.

12) Kring 1880-90 vart det vanleg å setja opp gjerde mellom utmark og innmark så feet kunde gå på beite utan gjetar. Samstundes bygde folk somarfjøs ein stad ved gjerdet. Berre få bruk hadde fleire hamnehagar og to somarfjøs. Til felle veksla dei med brukopen for å få god gjem-

3328

vekt i beitet. Gjødsla sag det heilt bort fra.

13) For somarfjæren vart vanleg samla dei kyrne i heimefjæren om natta eller helst i "grinder".

Grindene vart sett saman 4, 5 eller fleire der lende var lagleg og der det var livd i ruskvot. Grindene vart flutt når jorda var opptrakka og gjødsla. Og folk tok omsyn til at nytt land vart lagt til bruket på det vis.

14) Grindene var brukte både på eng og tømmermark. "Å grindgå marka" (støttrykk i vår dialekt) var vanleg både for å rydja nytt land og halde det i hevd. Grindgarden vart gjerne noko reinska for småstein og røtter og vart seinare slåtteland eller åker.

15) Ukjent.

16) Å halde vakt om natta ved grindene i grindhus var nok vanleg i Nordland, men ikkje i Lofoten, der varg og bjørn var sjeldsynte gjester.

17) Det var vanleg at gjeteren fekk ein godbit når kvinnfolka kom til grindan for å mjølka. Grindbeten var gjerne ei bygg-leipa med rømmeklin.

18) Ukjent her.

19) Einaste stadmann eg künde tenkje meg av den sorten er Taen, ein gard i Hadel, Vertuålen.

20) Stølsdrift berre på to-tre gardar i Vågan. Den tok slutt kring hundreårskiftet.

21) Viser til 2, 5 og 8.

Ikkevar einaste grund i Vågan er folk med i det årlege skruefiske, og det gir rik tilgang på fiskeavfall av ymse slag.

3358

